

# Ett hus och dess historia

## Från klädrum och arbetarhus till modern restaurang

Arbetarhuset (nuvarande Koppargrytan) är industriparkens äldsta byggnad och byggdes troligen vid etableringen av Kopparverket 1901 – 02. Den ursprungliga byggnaden uppfördes som Verkstad/Förråd/Klädrum men redan 1912 omnämns bygganden som Arbetarhus.

1936 skedde en tillbyggnad mot väster på ca 10 m. Denna tillbyggnad bestod av ett tvätt-/duschrum samt ett separat torkrum för arbetskläder och källare därunder. Dessutom fanns en matsal samt ett rum för klädskap där den anställde förfogade över ett klädskap.

Weste Eriksson, nu 91 år gammal, började som praktikant 1939 på Kopparverket, och gick i pension 1982 som Chefingenjör. Weste ger följande beskrivning av arbetsförhållanden på Kopparverket under 1940-talet:

*”Kopparverket fungerade som ett mindre brukssamhälle. Miljön var mycket besvärande med gaser, syror och dammande produkter som skånsk lera, järnoxid etc. Arbetskläder fick arbetarna själv hålla sig med, och många gick omkring i trasor. I arbetarhuset klädde man om och varje man hade endast tillgång till ett skåp vilket fick användas till både arbetskläder och gångkläder. Det luktade alltid unket och hela huset var nergånget. Tvättmöjligheterna var dåliga och ett speciellt torkrum hade inretts där man kunde hissa upp våta arbetskläder för torkning. I arbetarhuset fanns även en matsal med långbord och bänkar där egen mat kunde förtäras. Ingen försäljning av mat förekom förutom att städaren Borg sålde läsk i källaren. De flesta åt sina smörgåsar på arbetsplatsen. Tjänstemännen och arbetsledarna hade sina omklädningsrum i laboratoriebyggnadens källare. Såsom sjukvårdare fungerade laborant Gustaf Nilsson, som hade ett skåp med förbandsartiklar i driftslaboratoriet. På förtitalet anställdes ”Hemvärnsmannen och Röda Korsaren” John Ek som sjukvårdare och ett speciellt sjukvårdsrum inrättades i Arbetarhuset”.*



**Ingenjör Weste Eriksson ca 1945 framför Purple Ore-lagret och arbetarhuset.**



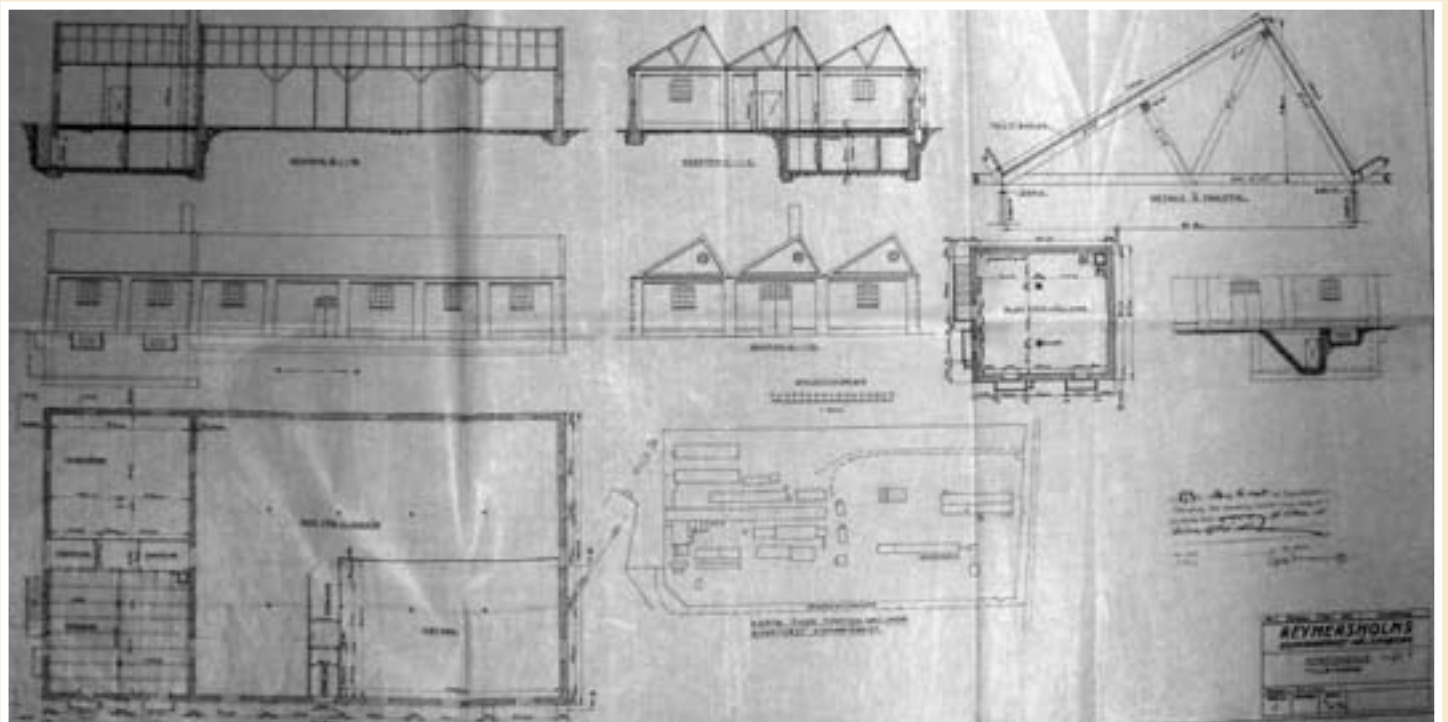
**Sjukvårdare John Eek ca 1945.**



**Sigvard Hellestam VD för Kopparverket 1961-1976.**



**Den enda bevarade bilden inifrån Koppargrytan före ombyggnaden i slutet på 50-talet.**



**Ritning inför utbyggnaden 1936.**

# När arbetarhuset blir restaurang

## En förändring i ljuset av en begynnande medbestämmanderätt

Arbetstagarnas möjligheter att påverka sin arbetssituation var mycket begränsade fram till slutet av andra världskriget. Ett genombrott skedde 1946 då en överenskommelse träffades mellan Svenska Arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen och Tjänstemännens Centralorganisation om bildandet av Företagsnämnder. Företagsnämnderna fanns fram till 1976 då Medbestämmandelagen trädde ikraft.

Kopparverkets Företagsnämnd konstituerades 1947 och blev snabbt ett mycket viktigt forum för information samt samråd. I nämnden behandlades fortlöpande frågor som berörde bl. a ekonomi, produktion, skydd och förslagsverksamhet. Ett stort antal kommittéer har sitt ursprung från Företagsnämnderna, såsom Skyddskommittén, Förslagskommittén, Personalnämnden etc.

Frågor som mycket tidigt framfördes från arbetarsidan var önskemål om servering av varm mat samt en förbättring av dusch- och omklädningsförhållandena – dock utan framgång. Ett utdrag från Företagsnämndens sammanträde den 21 januari 1949, § 2:

*”Herr Tullberg väckte åter liv i frågan om servering av varm mat till arbetarna. Ordföranden övering. Bärnin, omnämnde, att bolaget varit i kontakt med Konsum i denna angelägenhet, men att många frågekomplex göra, att denna fråga ej kan lösas så snabbt som vore önskvärt. Om anslutningen blir stor, vilket kan förmodas, äro lokaliteterna för små. Man får nog tänka sig en större matsal kombinerad med ett kök. Ett förslag framkom at bästa sättet vore att bygga på arbetarhuset en våning och där installera en barsservering”.*



**Fabriksmässen 1979.**



**Fabriksmässen 1979.**



**Interiör från nya huvudkontorets gäst matsal ca 1955.**



**Sjukvårdare John Eek i förbandsrummet  
i arbetarhusets sydvästra del på 40-talet.**



## Det nya badhuset

Frågan om ett nytt badhus hade diskuterats flitigt på företagsnämndens möten, men det var först när Sigvard Hellestam utnämndes till Teknisk direktör 1954 som en förändring kom till stånd. Han skriver i sina ”minnen från TD- och VD-tiden 1954 – 1976” som följer:

*”Det gällde att starta moderniseringen i rätt ända och att bruka pengarna väl. Jag valde dock ett oväntat ärende som första investeringsärende till styrelsen. Arbetarna hade mycket dåliga kläd- och duschutrymmen. Det s.k. arbetarhuset var från första världskriget och var både trångt, omodernt och smutsigt. Arbetarna gick ofta klädda i gamla avlagda yllekostymer som inte byttes förrän de helt föll sönder. Att bygga nya anläggningar och begära att arbetarna höll ordning och reda, när de inte själva hade möjlighet att tvätta sig ordentligt vid arbetets slut, insåg jag skulle vara omöjligt. Det blev således ett nytt personalhus kombinerat med fabriksentré och vaktrum samt försett med ordentliga dusch- och tvättmöjligheter med separata skåp för arbetskläder och gångkläder. Även förmännen fick nya lokaler, liksom hälsovården (hade tidigare lokaler i arbetarhusets västra del). Personalhuset blev både snyggt och fungerade väl. Det gamla arbetarhuset reparerades grundligt och fick nytt tak samt inreddes till personalmatsal med modernt kök. Sedan kunde alla anställda erbjudas nyheten av vällagad mat till subventionerat pris.”*

Personalhuset blev klart 1955 och den nya personalmatsalen 1958 med separata matsalar för arbetare och tjänstemän. 1973 blev det gemensam matsal och en ny tillbyggnad gjordes söder ut. 1997 genomfördes en omfattande modernisering av köket och företaget Amica tog över driften, i samband med det röstade man fram det nuvarande namnet Koppargrytan. Januari 2004 togs restaurangen över av Günther Perack och senare samma år flyttades staketet så man kunde ta emot externa matgäster.



**Kan du hitta Koppargrytan?**



**Det nya badhuset 1960.**



**Notera den hästdragna järnvägen 1923.**





*Purple Ore var en restprodukt från den stora koppar-tillverkningen från sulitelmaråvara. Ur purple oren utvann man en järnrik produkt för stålverken i europa.*

*Man slutade tillverka Purple Ore på grund av att malmen i den Norska Orkla gruvan tog slut. Produktionen av koppar minskade på 50-talet, för att helt upphöra i början på 60-talet.*

**Denna bild från 1940-talet illustrerar på ett utmärkt vis svårigheterna med att "omdisponera" arbetsarhuset till en modern matsal med eget kök. Purple orelagret och brikettverket omsluter arbetsarhuset. Några få utdrag från diskussionerna i företagsnämnden illustrerar förhållandena:**

**1949: Herr Tullberg väckte åter liv i frågan om servering av varm mat till arbetarna.**

**1951: Herr Tullberg upptog frågan om nytt arbetsarhus med matsal och servering, modernare omklädningsrum med tvåskåpssystem för varje man samt bättre duschrum, samlingsal m.m.**

**1955: Herr Andersson ansåg att "Beträffande arbetsarhuset är placeringen vid huvudgatan mycket lämplig, om Purple Ore-bunkarna kunde flyttas" "Herr Florin ansåg placeringen som det gamla arbetsarhuset olämplig ur vindsynpunkt med Purple Ore-rök etc".**

**1958-10-09: Arbetena med matsalsanläggningen har nu påbörjats...."**